

Monika Bartnik

Wydział Zamiejscowy Nauk Prawnych i Ekonomicznych w Tomaszowie Lubelskim,
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Słowa kluczowe: dziennikarz, informacja, tajemnica zawodowa, ochrona, prawo karne

Key words: journalist, information, professional secrecy, protection, criminal law

UJAWNIE NIE INFORMACJI CHRONION YCH TAJEMNICĄ DZIENNIKARSKĄ

W XXI w. informacja stanowi zasób strategiczny zarówno państw, jak i organizacji, większość aktywów państwa uzyskiwana jest z sektora informacyjnego¹, a więc odgrywa ona niezwykle ważną rolę. W szczególności informacja sprawdzona, pewna, aktualna, dokładna i rzetelna ma ogromne znaczenie gdy chodzi o działalność organów administracji różnego szczebla, jak również środków masowego przekazu. Wśród tych ostatnich poczesne miejsce zajmują informacje objęte ochroną prawną, czyli m.in. te, które są przedmiotem tajemnicy dziennikarskiej. Niniejszy artykuł stanowi omówienie niektórych zagadnień związanych z ujawnieniem informacji chronionych tajemnicą dziennikarską, w szczególności zakres i wyjątki od jej ochrony. Ponadto przeanalizowane zostaną wybrane orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w kontekście konieczności ochrony tożsamości źródeł informacji.

Wolność prasy i wolność wypowiedzi zostały zagwarantowane w aktach prawnych różnej rangi. Ustawa zasadnicza² w art. 14 gwarantuje „wolność prasy i innych środków masowego przekazu”. Natomiast wolność prasy realizuje się odpowiednio przez zasadę wolności wypowiedzi, która została zawarta w art. 54 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym: „Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów i rozpowszechniania informacji”. Jak słusznie zauważa Ewa Ferenc-Szydełko: „Zapis ten *de facto* skierowany jest przede wszystkim do dziennikarzy, ale za ich

¹ J. Janczak, A. Nowak, *Bezpieczeństwo informacyjne. Wybrane problemy*, Warszawa 2013, s. 14.

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm. (dalej: Konstytucja RP).

pośrednictwem ma służyć całemu społeczeństwu³. Potwierdza to również Jacek Sobczak wskazując, że „wolność prasy została sformułowana i istnieje w interesie obywatela, a dziennikarz jest tylko depozytariuszem tej wartości⁴. Także wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 9 listopada 2010 r., w świetle którego:

Treść tej wolności postrzega się przez pryzmat jej trzech fundamentalnych elementów: swobody zakładania środków społecznego przekazu, swobody prowadzenia działalności przez środki społecznego przekazu oraz swobody kreowania struktury własnościowej środków społecznego przekazu⁵

wskazuje, że treść przywołanego przepisu ustawy zasadniczej skierowana jest przede wszystkim do dziennikarzy.

Problematykę wolności prasy i wolności wypowiedzi regulują również akty prawa międzynarodowego, wśród których należy wymienić art. 19 ust. 3 lit. a Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych⁶ oraz art. 10 ust. 1 i 2 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁷. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na pogląd wyrażony zarówno przez Lecha Gardockiego, jak i Zbigniewa Gostyńskiego, zgodnie z którym

większe znaczenie ma prawo wolności wypowiedzi wynikające z art. 10 EKPC, ponieważ zawarte w nim standardy kontroli przestrzegania zawartych w tym przepisie międzynarodowych reguł w zakresie ochrony praw człowieka są zdecydowanie skuteczniejsze⁸.

Należy jednak pamiętać, że pomimo zagwarantowania wolności prasy oraz wolności wypowiedzi, a tym samym prawa do informacji przez akty normatywne o najwyższej randze, nie są to wolności i prawa bezwzględne. Świadczy o tym m.in. regulacja zawarta w art. 10 ust. 2 EKPC, zgodnie z którą korzystanie z prawa do m.in. przekazywania i otrzymywania informacji bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe, pociąga za sobą obowiązki i odpowiedzialność, może

³ E. Ferenc-Szydełko, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2013, Lex/el.

⁴ J. Sobczak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2008, Lex/el, s. 735; zob. również: A. Bojańczyk, *Karnoprocesowe znaczenie zgody dziennikarza na składanie zeznań co do okoliczności objętych tajemnicą zawodową (wokół postanowienia Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2004 r.)*, „Palestra” 2005, nr 9–10, s. 30.

⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 2010 r., K 13/07, OTK-A 2010, nr 9, poz. 98.

⁶ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167 (dalej: MPPOiP).

⁷ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284 ze zm. (dalej: EKPC).

⁸ L. Gardocki, *Europejskie standardy wolności wypowiedzi a polskie prawo karne*, w: *Standardy praw człowieka a prawo polskie*, red. J. Skupiński, Warszawa 1995, s. 226; Z. Gostyński, *Tajemnica dziennikarska a obowiązki składania zeznań w procesie karnym*, Warszawa 1995, s. 66.

podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej.

Wolność prasy, wolność wypowiedzi, a przez to również prawo do informacji to oczywiście dobra chronione przez prawo, ale należy pamiętać, że np. dziennikarze, by móc należycie spełniać swoją rolę muszą docierać do informacji, i to nie tylko tych oficjalnych, ale również, a może przede wszystkim – nieformalnych; do tych, do których dostęp bywa ograniczony z różnych względów. Dlatego też dziennikarz podejmując swoistego rodzaju wyzwanie dotarcia do pewnych wiadomości musi pamiętać, że niektóre z nich będą chronione za pomocą instytucji tajemnicy dziennikarskiej, która w rodzimym porządku prawnym nie jest instytucją nową, jednak ciągle jest problemem aktualnym, żywo dyskutowanym w środowisku dziennikarskim i prawniczym, co z kolei prowadzi do sporów zarówno w doktrynie, jak i w dyktaturze.

Ochrona informacji stanowiących tajemnicę dziennikarską jest jednym z podstawowych problemów zarówno prawa prasowego, jak i szeroko rozumianego prawa karnego. Wojciech Lis słusznie zauważa, że tajemnica dziennikarska

stanowi jedną z podstawowych gwarancji prawidłowego wykonywania zadań powierzonych przez prasę, ponieważ przyznaje dziennikarzowi prawo do nieujawniania osobowych źródeł wykorzystywanych informacji⁹.

Definicję „tajemnicy dziennikarskiej” zaliczanej do tzw. tajemnic zawodowych¹⁰ zawiera art. 15 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe¹¹, regulując trzy niezmiernie istotne kwestie: po pierwsze – prawo autora do zachowania w tajemnicy swojego nazwiska (art. 15 ust. 1 Ppr), po wtóre – zakres przedmiotowy tajemnicy dziennikarskiej (art. 15 ust. 2 Ppr) i po trzecie – zakres podmiotowy (art. 15 ust. 3 Ppr). Tak skonstruowany przepis ustawy pozwala stwierdzić, że prawo prasowe wskazuje trzy – różne, gdy chodzi o zakres ochrony – rodzaje tajemnicy dziennikarskiej: 1) tajemnicę tożsamości informatora, a także danych pozwalających na jego identyfikację, 2) tajemnicę odnoszącą się do treści informacji pochodzących ze źródła informacji, 3) tajemnicę – jak wskazuje art. 15 ust. 2 pkt 2 Ppr – „wszelkich informacji, których ujawnienie mogłoby naruszać chronione prawem interesy osób trzecich”.

---

⁹ W. Lis, *Prawa i obowiązki dziennikarzy. Komentarz do art. 15 Prawa prasowego*, w: W. Lis, P. Wiśniewski, Z. Husak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 366.

¹⁰ Zob. J. Sobczak, *Prawo prasowe*.

¹¹ Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe, Dz.U. 1984, nr 5, poz. 24 ze zm. (dalej: Ppr).

Ochrona informacji będących przedmiotem tajemnicy dziennikarskiej jest obowiązkiem dziennikarza, jego powinnością zawodową, a nie uprawnieniem, ponieważ dziennikarz sam nie może zwolnić się z obowiązku zachowania w tajemnicy określonych informacji ani nie może decydować o przedmiotowym czy czasowym jej zakresie¹². Przedmiotem tajemnicy dziennikarskiej są dane i informacje, które mogą prowadzić do identyfikacji autora materiału prasowego. Warto pamiętać, że tajemnica dziennikarska obowiązuje bez względu na to, w jaki sposób informator wszedł w posiadanie przekazywanych wiadomości, a także niezależnie od motywacji jaka nim kieruje, ani też od wartości merytorycznej przekazanych danych. Nie ulega zatem wątpliwości, że gdyby gwarancja poufności uzależniona była od dobrej wiary źródła, z którego informacja pochodzi czy też wartości merytorycznej przekazanej informacji, prowadziłyby to do wypaczenia tej instytucji prawnej¹³. W tym miejscu warto zaznaczyć, że treść instytucji „tajemnicy dziennikarskiej” była również przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego, który w wyroku z dnia 18 września 2015 r. stwierdził:

Tajemnica dziennikarska służy ochronie informatorów zastrzegających poufność i jest instrumentem ułatwiającym dziennikarzom uzyskiwanie informacji. Oznacza, że dziennikarz nie może ujawnić swoich informatorów wbrew ich woli, ale oznacza także, że dziennikarz, decydując się na publikację materiału opartego o informacje pochodzące od informatorów zastrzegających poufność, bierze na siebie ryzyko ewentualnej odpowiedzialności za naruszenie tego rodzaju materiałem, dóbr osobistych innych osób. Ma to szczególne znaczenie w przypadku stawiania bohaterom publikacji zarzutów o charakterze kryminalnym na podstawie poszlak czy przypuszczeń w sytuacji, w której nie zostały one uznane przez kompetentne organy Państwa za wystarczające do wszczęcia postępowania karnego i postawienia zarzutów¹⁴.

Zgodnie z przepisami art. 261 § 1 KPC¹⁵, art. 83 § 1 KPA¹⁶, art. 177 KPK¹⁷ każdy, kto został wezwany w charakterze świadka nie ma prawa odmówić zeznań, co oznacza, że na wezwanym do organu procesowego dziennikarzu spoczywa obowiązek złożenia zeznań. W tym miejscu warto zastanowić się, czy dziennikarz, który bezpodstawnie odmawia złożenia zeznań może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej w trybie art. 239 § 1 KK¹⁸, zgodnie z którym:

---

¹² Zob. np. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 30 marca 2009 r., II AKz 110/09, KZS 2009, nr 4, poz. 36.

¹³ Zob. *Prawo prasowe. Komentarz*, red. B. Kosmus, G. Kuczyński, Warszawa 2011, s. 277.

¹⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 września 2015 r., I CSK 724/14, LEX nr 1823315.

¹⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, tekst jedn. Dz.U. 2014, poz. 101 ze zm.

¹⁶ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, tekst jedn. Dz.U. 2016, poz. 23 ze zm.

¹⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. 1997, nr 89, poz. 555 ze zm.

¹⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jedn. Dz.U. 2016, poz. 1137 ze zm.

Kto utrudnia lub udaremnia postępowanie karne, pomagając sprawcy przestępstwa, w tym i przestępstwa skarbowego uniknąć odpowiedzialności karnej, w szczególności kto sprawcę ukrywa, zacierając ślady przestępstwa, w tym i przestępstwa skarbowego (...) podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Teoretycznie, dziennikarz nie wypełniając ustawowego obowiązku złożenia zeznań może odpowiadać za czyn zabroniony stypizowany w przywołanym przepisie ustawy karnej. Jednak – jak zauważono – i w doktrynie, i w judykaturze sprawy takie należą do wyjątkowych z uwagi na to, że rzadko wystąpi sytuacja, w której brak zeznań dziennikarza będzie rzutował negatywnie na bieg postępowania, skutkował zakłóceniem jego prawidłowego przebiegu, bądź spowoduje zwłokę w jego ukończeniu czy też uczyni je trudniejszym, żmudniejszym, wymagającym od organów ścigania przedsięwzięcia szeregu dodatkowych czynności dla wszechstronnego wyjaśnienia okoliczności popełnionego przestępstwa albo w ogóle uniemożliwi uzyskanie niektórych dowodów czy też doprowadzenie do ukarania winnego¹⁹.

Jednak – na podstawie art. 83 § 2 KPA, art. 196 § 2 Ordynacji podatkowej²⁰, art. 261 § 2 KPC, art. 180 § 3 KPK, art. 41 § 4 KPW²¹ – przesłuchiwany w charakterze świadka dziennikarz ma prawo, a w świetle art. 15 ust. 2 Ppr obowiązek, obwarowany sankcją karną, odmówić złożenia zeznań w postępowaniu administracyjnym, podatkowym, cywilnym, karnym czy wykroczeniowym w sytuacji, gdy złożone zeznania naruszałyby tajemnicę dziennikarską. Tajemnica zawodowa dziennikarza nie jest jednak tajemnicą bezwzględną, tzn. nie została objęta tzw. bezwzględnym zakazem dowodowym, co oznacza, że w pewnych – ściśle przez prawo określonych – sytuacjach dziennikarz „jest zwolniony” lub „może być zwolniony” z obowiązku jej zachowania. Przepis art. 240 KK statuuje prawny obowiązek zawiadomienia organów ścigania o karalnym przygotowaniu, usiłowaniu lub dokonaniu enumeratywnie wskazanych w nim czynów zabronionych, do których zalicza się:

- 1) ludobójstwo (art. 118 KK),
- 2) zbrodnie przeciwko ludzkości (art. 118 a KK),
- 3) stosowanie środków masowej zagłady (art. 120 KK),
- 4) wytwarzanie, gromadzenie lub obrót środkami masowej zagłady (art. 121 KK),
- 5) stosowanie niedopuszczalnych sposobów lub środków walki (art. 122 KK),
- 6) zamach na życie lub zdrowie jeńców wojennych lub ludności cywilnej (art. 123 KK),
- 7) przestępne naruszenia prawa międzynarodowego (art. 124 KK),
- 8) zamach stanu (art. 127 KK),
- 9) zamach na konstytucyjne organy państwa (art. 128 KK),

¹⁹ Zob.: O. Górniok, *Komentarz do art. 239 kodeksu karnego*, w: O. Górniok, S. Hoc, S.M. Przyjemski, *Kodeks karny. Komentarz*, t. 3, Gdańsk 1999, s. 273, a także wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 8 czerwca 2010 r., II AKa 135/10, LEX nr 628237.

²⁰ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, tekst jedn. Dz.U. 2015, poz. 613 ze zm.

²¹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, tekst jedn. Dz.U. 2016, poz. 1713.

- 10) szpiegostwo (art. 130 KK),
- 11) zamach na życie Prezydenta RP (art. 134 KK),
- 12) zamach na jednostkę Sił Zbrojnych RP (art. 140 KK),
- 13) zabójstwo (art. 148 KK),
- 14) sprowadzenie zdarzenia powszechnie niebezpiecznego (art. 163 KK),
- 15) porwanie statku wodnego lub powietrznego (art. 166 KK),
- 16) bezprawne pozbawienie wolności (art. 189 KK),
- 17) wzięcie zakładnika (art. 252 KK),
- 18) przestępstwa o charakterze terrorystycznym, którymi są czyny zabronione zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 5 lat, popełnione w celu: poważnego zastraszenia wielu osób; zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności; wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej – a także groźba popełnienia takiego czynu (art. 115 § 20 KK)²².

Niezawiadomienie przez osobę posiadającą wiarygodne wiadomości o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu któregośkolwiek z wyżej wymienionych czynów zabronionych organu ścigania, naraża ją na odpowiedzialność karną, z wyjątkiem osób, które są sprawcami przestępstw wymienionych w art. 240 § 1 KK, a także osób, które donosząc o czynach zabronionych innych osób mogłyby „przy tej sposobności zdradzić się z popełnieniem jakiegokolwiek innego – własnego przestępstwa”²³.

W świetle art. 16 ust. 1 Ppr dziennikarz jest zwolniony od zachowania tajemnicy zawodowej w sytuacji, gdy uzyskana przez niego informacja, materiał prasowy, list do redakcji lub inny materiał o tym charakterze dotyczy jednego z przestępstw enumeratywnie wskazanych w art. 240 KK. W tym zakresie dziennikarz nie został wyłączony z grupy podmiotów przestępstwa ujętego w przepisie art. 240 § 1 KK²⁴, a przepis art. 16 ust. 1 Ppr

uchyla z mocy prawa obowiązek zachowania tajemnicy w zakresie tam opisanym. Oznacza to, że w tym zakresie materiały i informacje już z mocy samego prawa nie są objęte zawodową tajemnicą dziennikarza. Ujmując to inaczej – o tajemnicy zawodowej dziennikarza można mówić wówczas, gdy nie dotyczy ona okoliczności wymienionych w art. 16 komentowanej ustawy (...). Dziennikarz, podobnie jak każda inna osoba posiadająca wiedzę o tych okolicznościach, jest obowiązany do niezwłoczne-

---

²² Terrorystyczny charakter spełnia ponad 200 typów czynów zabronionych skatalogowanych w ustawie karnej – więcej na ten temat: K. Wiak, *Prawnokarne środki przeciwdziałania terroryzmowi*, Lublin 2009, s. 230.

²³ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 20 stycznia 2005 r., II Aka 345/04, KZS 2006, nr 1, poz. 54.

²⁴ R. Koper, *Granice ochrony tajemnicy dziennikarskiej w procesie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2012, nr 2, s. 85.

go zawiadomienia organu powołanego do ścigania przestępstw (...). Nie może więc w tym zakresie być w ogóle mowy o prawie odmowy zeznań czy o zwolnieniu z obowiązku zachowania tajemnicy dziennikarskiej²⁵.

Oznacza to, że na dziennikarzu spoczywa prawny obowiązek denuncjacji podwójnie: w trybie przepisów ustawy Prawo prasowe oraz na zasadach określonych w ustawie karnej.

Z obowiązku dochowania tajemnicy zwolniony jest z mocy prawa dziennikarz w sytuacji, jeśli osoba przekazująca materiał prasowy lub informację wyłącznie do wiadomości dziennikarza wyrazi zgodę na ujawnienie jej nazwiska lub przekazywanego materiału. Warto przy tym pamiętać, że pomiędzy dziennikarzem a informatorem nie obowiązuje nakaz obowiązywania tajemnicy, a nawet wręcz przeciwnie, istnieje domniemanie jawności, które obejmuje przekazywane informacje, jak również dane informatora. W tym miejscu warto pamiętać o regulacji zawartej w art. 16 ust. 2 Ppr, zgodnie z którą zasadom zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy dziennikarskiej w omówionych wyżej sytuacjach podlegają również inne – niebędące dziennikarzami – osoby zatrudnione w redakcjach, wydawnictwach prasowych i innych prasowych jednostkach organizacyjnych²⁶.

Z obowiązku zachowania tajemnicy może być zwolniony – na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego – również dziennikarz, który został wezwany do złożenia zeznań w charakterze świadka. Zwolnienie takie możliwe jest tylko i wyłącznie przez sąd (bez względu na etap postępowania) i tylko wówczas, gdy jest to konieczne z uwagi na „dobro wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu” (art. 180 § 2 KPK). Tak skonstruowany przepis art. 180 § 2 KPK oznacza, że:

Zwolnienie od zachowania tajemnicy (...) jest możliwe jedynie wówczas, gdy spełnione są kumulatywnie dwie powiązane ze sobą przesłanki, a więc, gdy uchylenie takie jest niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości oraz okoliczność, odnośnie której następuje zwolnienie, nie może być ustalona na podstawie innego dowodu²⁷.

Jak słusznie zauważył Tomasz Razowski waga tajemnic, o których mowa w art. 180 KPK czyniłaby zasadne wprowadzenie jeszcze jednego warunku w postaci mocniejszego podkreślenia istotności informacji ujawnionych dla rozstrzygnięcia o przedmiocie procesu²⁸, ponieważ doniosłość społeczna zawodów objętych przepi-

²⁵ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 1994 r., I KZP, OSNKW 1995, nr 1–2, poz. 1.

²⁶ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 23 listopada 2011 r., I AKa 155/11, KZS 2012, nr 4, poz. 45.

²⁷ Zob.: postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 19 września 2008 r., II AKz 286/08, KZS 2008, nr 11, poz. 74; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 30 marca 2009 r., II AKz 110/09, KZS 2009, nr 4, poz. 36.

²⁸ T. Razowski, *Zwolnienie świadka z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 7–8, s. 147.

sem art. 180 § 2 KPK sprawia, że decyzja o zwolnieniu z tajemnicy zawodowej nie może być traktowana jak formalność z uwagi na to, że zaufanie jest wielką wartością, naruszenie jej stanowi cenę za osiągnięcie sprawiedliwości, której bez tego by nie osiągnięto²⁹. Powtórzył to również Sąd Apelacyjny w Katowicach w postanowieniu z dnia 13 kwietnia 2011 r. dodając, że przy podejmowaniu decyzji o zwolnieniu z tajemnicy zawodowej:

Koniecznym (...) staje się każdorazowo rozważenie okoliczności konkretnej sprawy i podejmowanie decyzji o zwolnieniu z obowiązku zachowania tajemnicy tylko wtedy, gdy ujawnienie okoliczności objętych tą tajemnicą (...) jest rzeczywiście nieodzowne dla zapewnienia prawidłowego orzekania, gdyż brak jest w tym przedmiocie innych wystarczających dowodów³⁰.

Ponadto, jak zauważa judykatura, „Zwolnienie z tajemnicy jest wyjątkiem od zasady możliwości odmówienia zeznań. Korzystanie z wyjątku powinno być uzasadnione, a wyjątku nie można dowolnie rozszerzać”³¹ i – z czym należy się zgodzić –

może być orzeczone jedynie, gdy stwierdzi się zachodzące w koniunkcji przesłanki takiego orzeczenia, a to niezbędność zeznań dla dobra wymiaru sprawiedliwości, więc istotny charakter okoliczności, która ma być wykazana zeznaniami oraz niemożność ustalenia jej na podstawie innego dowodu. Stwierdzenie ich powinno być wykazane w uzasadnieniu postanowienia, które powinno zawierać wskazanie, jakie fakty je uzasadniają i jakie z nich wynikają wnioski istotne dla podjętej decyzji. Nie może to być decyzja dyskrecjonalna, bo podlega ona kontroli stron i nadzorowi instancyjnemu sądu odwoławczego³².

Konkretyzację treści tajemnicy dziennikarskiej zdefiniowanej w art. 15 Ppr stanowi

sformułowany w art. 180 § 3 KPK zakaz zwalniania dziennikarza od obowiązku zachowania w tajemnicy danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również identyfikację osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie tych danych (...). Zakaz ten

---

²⁹ Zob.: postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19 czerwca 2013 r., II AKz 303/13, KZS 2013, nr 10, poz. 92; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 lipca 2012 r., II AKz 285/12, KZS 2012, nr 7–8, poz. 55; postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 18 września 2009 r., II AKz 472/09, KZS 2010, nr 1, poz. 56.

³⁰ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 kwietnia 2011 r., II AKz 232/11, Legalis nr 340374; por. również postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 4 marca 2009 r., II AKz 151/09, LEX nr 512026.

³¹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 stycznia 2009 r., II AKz 651/08, KZS 2009, nr 1, poz. 72.

³² Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 grudnia 2011 r., AKz 477/11, KZS 2012, nr 1, poz. 28.

ma charakter bezwzględny i nie może być naruszany przez zastosowanie art. 2 § 1 i art. 9 KPK³³.

Jak słusznie podkreślił Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 15 grudnia 2004 r., że co prawda istnieje

bezwzględny zakaz zwalniania dziennikarza od obowiązku zachowania tajemnicy dziennikarskiej w zakresie danych, o jakich mowa w art. 180 § 3 KPK, ale nie oznacza on, że nie można przesłuchać dziennikarza na te okoliczności, jeżeli on sam nie zasłania się tajemnicą dziennikarską i chce takie zeznania złożyć. Sąd nie może zwolnić dziennikarza z tajemnicy w tym zakresie, może natomiast przesłuchać go na okoliczności objęte tajemnicą, jeżeli dziennikarz sam chce złamać wiążącą go tajemnicę dziennikarską³⁴.

Warto zauważyć, że zakaz z art. 180 § 3 KPK obejmuje tylko i wyłącznie dziennikarza, a nie inne osoby zatrudnione w redakcjach, wydawnictwach prasowych i innych prasowych jednostkach organizacyjnych (art. 15 ust. 3 i 16 ust. 2 Ppr), które w związku z wykonywanymi obowiązkami mogą dysponować określonymi informacjami.

Procedura zwalniania z obowiązku zachowania tajemnicy dziennikarskiej została uregulowana w przepisie art. 180 § 2 KPK, zgodnie z którym decyzję w przedmiocie zwolnienia podejmuje zawsze sąd na posiedzeniu bez udziału stron, przy czym należy pamiętać, że w postępowaniu przygotowawczym czyni to na wniosek prokuratora. Wydane przez sąd w tym przedmiocie postanowienie jest zaskarżalne na zasadach ogólnych przewidzianych przez przepis art. 465 KPK.

Nie ulega wątpliwości, co należy powtórzyć za Ewą Ferenc-Szydełko, że:

Dziennikarska tajemnica zawodowa należy do najbardziej chronionych tajemnic zawodowych; pełniejsza jest tylko tajemnica spowiedzi, która nigdy nie może być dostępna dla osób trzecich³⁵.

Sąd Najwyższy podkreślił również, że:

Ochrona tajemnicy dziennikarskiej idzie dalej od ochrony tajemnicy adwokackiej, radcowskiej i lekarskiej, gdyż w odniesieniu do tych trzech ostatnich tajemnic możliwe jest całościowe zwolnienie od ich zachowania – oczywiście przy zaistnieniu warunków stypizowanych w art. 180 § 2 KPK z 1997 r. – podczas gdy w odniesieniu do tajemnicy dziennikarskiej zwolnienie to nie może dotyczyć danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału

---

³³ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2002 r., I KZP 26/02, OSNKW 2003, nr 1–2, poz. 6.

³⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2004 r., III KK 278/04, OSNKW 2005, nr 3, poz. 28.

³⁵ E. Szydełko-Ferenc, *Prawo prasowe. Komentarz*.

o tym charakterze, jak również identyfikacji osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie tych danych. Tak więc, wbrew twierdzeniom publicystyki prawniczej, tajemnica dziennikarska w odniesieniu do jej zasadniczego trzonu ma charakter bezwzględny³⁶.

Z kolei Stanisław Waltoś słusznie stwierdził, iż

wszelkie rozważania na temat prawa do tajemnicy dziennikarskiej, jej zakresu oraz nieuchronnych ograniczeń, muszą mieć za każdym razem jako punkt wyjścia ogólne prawo do swobody wypowiedzi i przepływu informacji, gwarantowane przez art. 10 § 1 EKPC oraz art. 19 ust. 2 Paktu [MPPOiP – przyp. M.B.]³⁷,

z czym należy się zgodzić. Stanowisko wyrażone przez Stanisława Waltosia znalazło także odzwierciedlenie w orzecznictwie międzynarodowym, którego przykładem może być m.in. orzeczenie wydane na skutek skargi brytyjskiego dziennikarza Williama Goodwina, który twierdził, że nałożenie na niego obowiązku w postaci ujawnienia źródła informacji naruszyło – zagwarantowane przez art. 10 EKPC – prawo do wolności wypowiedzi. W rozstrzygnięciu Europejski Trybunał Praw Człowieka wskazał, że zarzucane przez dziennikarza nieprecyzyjne sformułowanie wyjątków pozwalających na ujawnienie źródeł informacji jest bezpodstawne, ponieważ w tym przypadku bezwzględne doprecyzowanie przepisów jest niezwykle trudne do osiągnięcia. Ponadto ETPC orzekł (stosunkiem głosów jedenaście do siedmiu), że zarówno nakaz ujawnienia przez Williama Goodwina źródła, jak i wymierzona grzywna za odmowę podporządkowania się mu, spowodowały naruszenie prawa do poszanowania swobody wypowiedzi, zagwarantowanego w art. 10 EKPC³⁸. Jak słusznie zauważyła – w odniesieniu do orzeczenia Goodwin v. Wielka Brytania – Ewa Kosowska-Korniak:

Precedensowe i nowatorskie było (...) zwrócenie uwagi na znaczenie, jakie ma ochrona źródeł informacji, która została uznana za podstawowy warunek wolności prasy³⁹.

Omawiając zagadnienia związane z ujawnieniem informacji chronionej tajemnicą dziennikarską warto zwrócić uwagę na wyrok ETPC z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie Martin i inni v. Francja⁴⁰, w którym przedmiotem rozpoznania była skarga

---

³⁶ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2002 r., I KZP 26/02, OSNKW 2003, nr 1–2, poz. 6; J. Sobczak, *Granice prawne tajemnicy dziennikarskiej*, „Ius Novum” 2007, nr 1, s. 48.

³⁷ S. Waltoś, *Prawo do tajemnicy dziennikarskiej a dowód prawdy na tle europejskich standardów ochrony praw człowieka*, „Państwo i Prawo” 1996, nr 4–5, s. 140.

³⁸ Więcej na ten temat: *Sprawa W. Goodwina*, <http://www.freepress.org.pl/BAP/etpcz50.htm> [dostęp: 10.01.2016]; Z. Gostyński, *Tajemnica dziennikarska*, s. 70 i n.

³⁹ E. Kosowska-Korniak, *Prawnoprocesowe aspekty tajemnicy dziennikarskiej*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 2, s. 152.

⁴⁰ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 12 kwietnia 2012 r., 30002/08, LEX nr 1130794.

dziennikarzy na czynność przeszukania pomieszczeń redakcji i zajęcie znajdujących się tam materiałów (kopii raportu, zeszytu z odręcznymi notatkami, dwunastostrońnicowego dokumentu zawierającego uzasadnienie do budżetu regionalnego, a także dokumentu związanego z projektem budżetu regionalnego, kopii twardych dysków komputerów należących do skarżących). W przywołanej sprawie ETPC stwierdził, że powody przedstawione przez sądy krajowe (przeszukanie miało na celu wykrycie, w jaki sposób dziennikarze – podejrzewani o współudział w przestępstwie naruszenia tajemnicy zawodowej – uzyskali informacje, które stały się źródłem ich artykułów) mogą z pewnością zostać uznane za „istotne”, lecz nie za „wystarczające” dla uzasadnienia zaskarżonego przeszukania, a samo przeszukanie należy uznać za środek nieproporcjonalny i przeprowadzony z naruszeniem prawa skarżących do wolności wypowiedzi chronionego przez art. 10 EKPC.

Jak słusznie zauważył Ireneusz C. Kamiński, przeszukanie zmierzające do ustalenia tożsamości źródeł informacji dziennikarskiej jest środkiem dużo bardziej drastycznym i stanowiącym przez to „poważniejsze pogwałcenie art. 10 niż żądanie ujawnienia skierowane bezpośrednio do dziennikarza”⁴¹, ponieważ w przypadkach, w których dochodzi do przeszukania np. pomieszczeń redakcji dziennikarze są „jedynie biernymi obserwatorami czynności, na które nie mieli wpływu i którym, w czasie ich przeprowadzania, nie mogli się sprzeciwić”⁴².

Podsumowując poczynione rozważania należy jeszcze raz podkreślić, że tajemnica zawodowa dziennikarza należy do tajemnic najbardziej chronionych. Analiza przywołanych orzeczeń ETPC wskazuje na konieczność ochrony tożsamości źródeł informacji, bez której nie byłoby wiarygodnej i precyzyjnej informacji dostarczanej przez media opinii publicznej. Zdaniem Anny Guzik:

Budując system prawny, nie sposób uniknąć konfliktów pomiędzy dobrami prawnymi, które ten system chroni. Jeden z takich konfliktów zachodzić może między ochroną wolności prasy oraz prawidłowym funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości⁴³.

Dlatego też reguły wynikające z przepisów chroniących tajemnicę dziennikarską należy stosować z dużą ostrożnością i w taki sposób, by stanowiły „kompromis” pomiędzy ochroną kolidujących dóbr.

---

⁴¹ I.C. Kamiński, *Ochrona dziennikarskich źródeł – drzwi szeroko uchylone*, „Kwartalnik o Prawach Człowieka” 2014, nr 3, s. 16.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ A. Guzik, *Prawnokarne aspekty ochrony tajemnicy dziennikarskiej*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2000, z. 1, s. 173.

Bibliografia

Akty normatywne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284 ze zm.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167.
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, tekst jedn. Dz.U. 2016, poz. 23 ze zm.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, tekst jedn. Dz.U. 2014, poz. 101 ze zm.
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe, Dz.U. 1984, nr 5, poz. 24 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jedn. Dz.U. 2016, poz. 1137.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. 1997, nr 89, poz. 555 ze zm.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, tekst jedn. Dz.U. 2015, poz. 613 ze zm.
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, tekst jedn. Dz.U. 2016, poz. 1713.

Orzecznictwo

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 2010 r., K 13/07, OTK-A 2010, nr 9, poz. 98.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 12 kwietnia 2012 r., 30002/08, LEX nr 1130794.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 września 2015 r., I CSK 724/14, LEX nr 1823315.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2004 r., III KK 278/04, OSNKW 2005, nr 3, poz. 28.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 1994 r., I KZP, OSNKW 1995, nr 1–2, poz. 1.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2002 r., I KZP 26/02, OSNKW 2003, nr 1–2, poz. 6.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 20 stycznia 2005 r., II AKa 345/04, KZS 2006, nr 1, poz. 54.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 8 czerwca 2010 r., II AKa 135/10, LEX nr 628237.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 23 listopada 2011 r., I AKa 155/11, KZS 2012, nr 4, poz. 45.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 19 września 2008 r., II AKz 286/08, KZS 2008, nr 11, poz. 74.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 stycznia 2009 r., II AKz 651/08, KZS 2009, nr 1, poz. 72.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 4 marca 2009 r., II AKz 151/09, LEX nr 512026.

- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 30 marca 2009 r., II AKz 110/09, KZS 2009, nr 4, poz. 36.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 18 września 2009 r., II AKz 472/09, KZS 2010, nr 1, poz. 56.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 kwietnia 2011 r., II AKz 232/11, Legalis, nr 340374.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 grudnia 2011 r., AKz 477/11, KZS 2012, nr 1, poz. 28.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 lipca 2012 r., II AKz 285/12, KZS 2012, nr 7–8, poz. 55.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19 czerwca 2013 r., II AKz 303/13, KZS 2013, nr 10, poz. 92.

Literatura

- Bojańczyk A., *Karnoprocesowe znaczenie zgody dziennikarza na składanie zeznań co do okoliczności objętych tajemnicą zawodową (wokół postanowienia Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2004 r.)*, „Palestra” 2005, nr 9–10.
- Ferenc-Szydełko E., *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2013, Lex/el.
- Gardocki L., *Europejskie standardy wolności wypowiedzi a polskie prawo karne*, w: *Standardy praw człowieka a prawo polskie*, red. J. Skupiński, Warszawa 1995.
- Gostyński Z., *Tajemnica dziennikarska a obowiązek składania zeznań w procesie karnym*, Warszawa 1995.
- Górniok O., *Komentarz do art. 239 kodeksu karnego*, w: O. Górniok, S. Hoc, S.M. Przyjemski, *Kodeks karny. Komentarz*, t. 3, Gdańsk 1999.
- Guzik A., *Prawnokarne aspekty ochrony tajemnicy dziennikarskiej*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2000, z. 1.
- Janczak J., Nowak A., *Bezpieczeństwo informacyjne. Wybrane problemy*, Warszawa 2013.
- Kamiński I.C., *Ochrona dziennikarskich źródeł – drzwi szeroko uchylone*, „Kwartalnik o Prawach Człowieka” 2014, nr 3.
- Koper R., *Granice ochrony tajemnicy dziennikarskiej w procesie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2012, nr 2.
- Kosowska-Korniak E., *Prawnoprocesowe aspekty tajemnicy dziennikarskiej*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 2.
- Lis W., *Prawa i obowiązki dziennikarzy. Komentarz do art. 15 Prawa prasowego*, w: W. Lis, P. Wiśniewski, Z. Husak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Prawo prasowe. Komentarz*, red. B. Kosmus, G. Kuczyński, Warszawa 2011.
- Razowski T., *Zwolnienie świadka z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 7–8.
- Sobczak J., *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2008, Lex/el.
- Sobczak J., *Granice prawne tajemnicy dziennikarskiej*, „Ius Novum” 2007, nr 1.
- Sprawa W. Goodwina*, <http://www.freepress.org.pl/BAP/etpcz50.htm> [dostęp: 10.01.2016].
- Waltoś S., *Prawo do tajemnicy dziennikarskiej a dowód prawdy na tle europejskich standardów ochrony praw człowieka*, „Państwo i Prawo” 1996, nr 4–5.
- Wiak K., *Prawnokarne środki przeciwdziałania terroryzmowi*, Lublin 2009.

Streszczenie

W postępowaniu karnym coraz częściej jako dowód wykorzystywane są zeznania podmiotów dysponujących informacjami stanowiącymi tajemnicę zawodową (art. 180 § 2 KPK). Niniejszy artykuł stanowi próbę analizy przepisów prawnych i orzecznictwa dotyczących ujawnienia informacji chronionych tajemnicą dziennikarską. W szczególności zwrócono uwagę na zagadnienia związane z konsekwencjami, jakie może ponieść dziennikarz w sytuacji, gdy odmawia złożenia zeznań mimo zwolnienia go z obowiązku zachowania tajemnicy. W kontekście obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej analizie poddano również prawny obowiązek denuncjacji. Omówienie rozwiązań rodzimego porządku prawnego poprzedzone zostało wskazaniem przepisów prawa międzynarodowego dotyczących prezentowanych zagadnień.

DISCLOSURE OF INFORMATION PROTECTED BY JOURNALIST'S PRIVILEGE

Summary

In criminal proceedings, the testimony of the entities for whom information constitutes professional secrets (Art. 180 § 2 of the Code of Criminal Procedure) is increasingly used as evidence. The aim of the article is to analyze the penal provisions and the verdicts on cases regarding disclosure of information protected by journalistic confidentiality. Special emphasis has been put on the issue related to the consequences borne by journalists who refuse to testify although they are already released from the journalist's obligation of confidentiality. The legal obligation of disclosure has also been analyzed in the context of confidentiality clause. The domestic legal regulations are preceded by the presentation of international law on the issue.